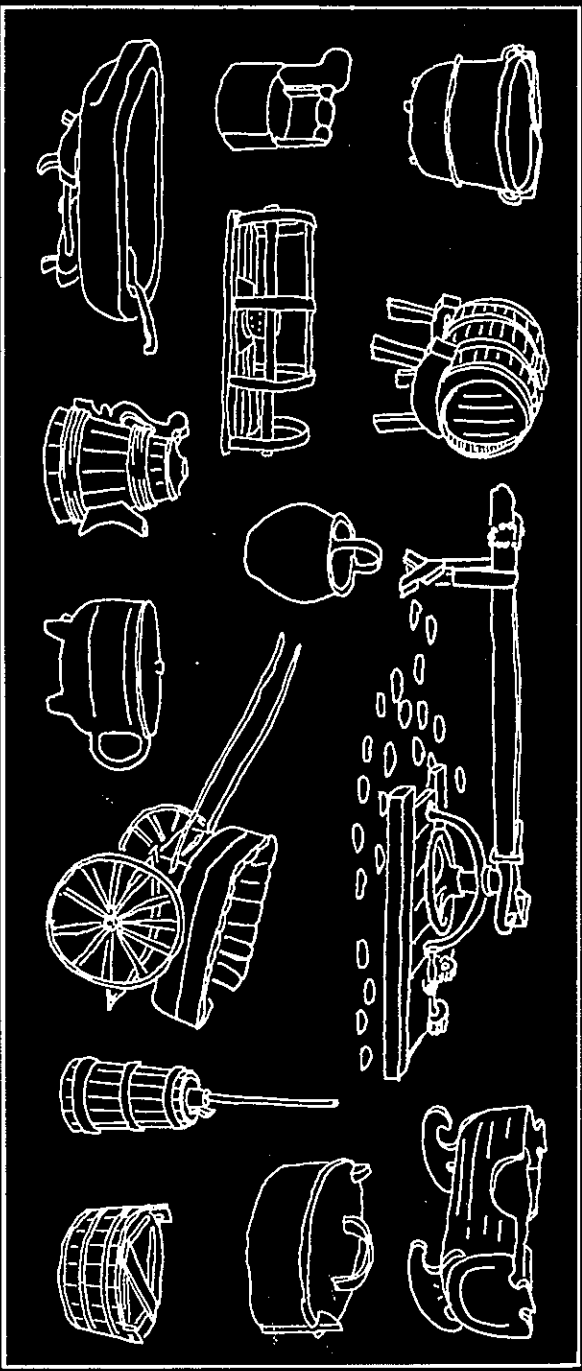
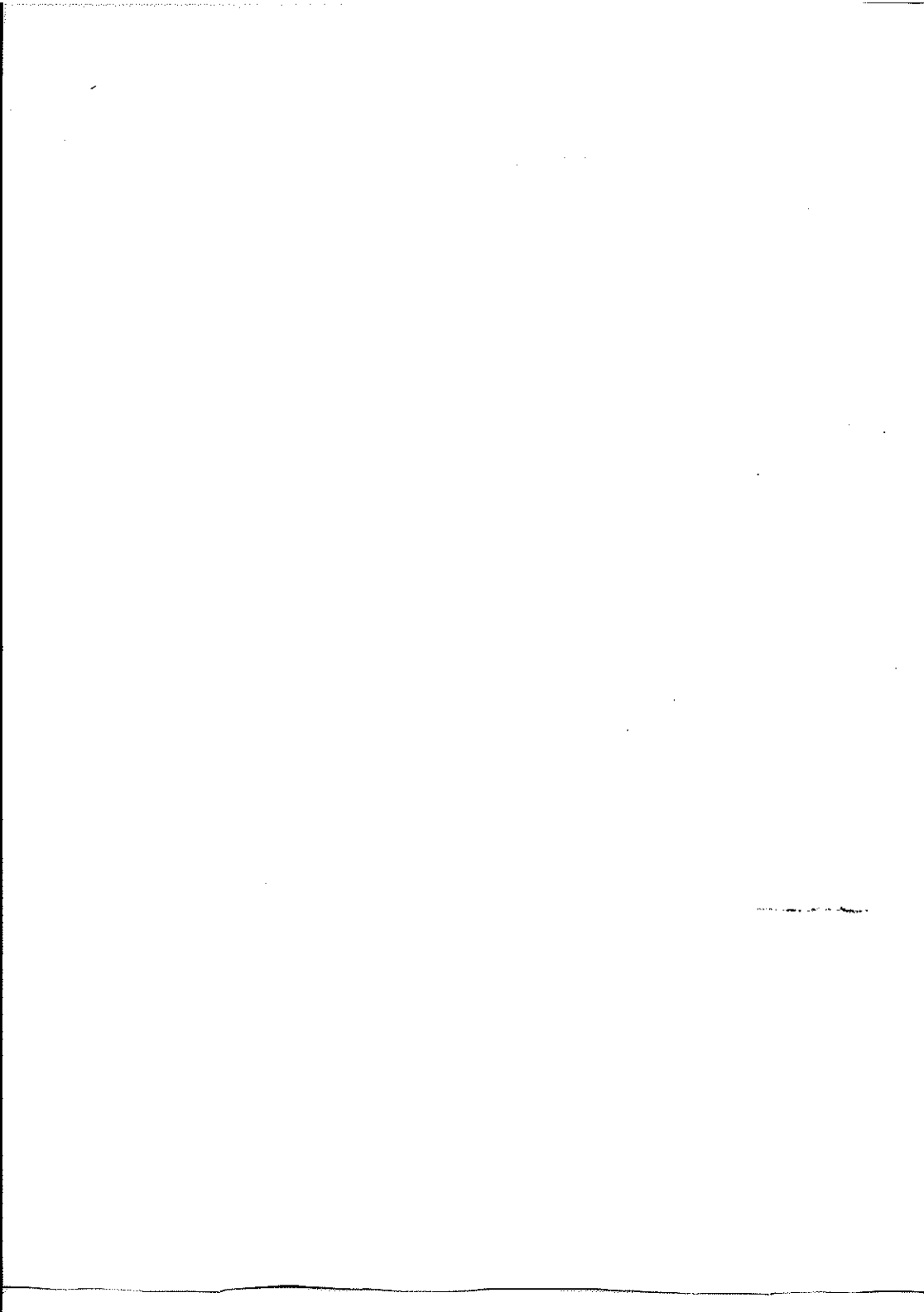


TING OG SAGER



Den fynske Lærdsby



TING OG SAGER

Den fynske Landsby

UDGIVET AF

ODENSE BYS MUSEER, UNDERVISNINGS- OG OPLYSNINGSAFDELINGEN.

1985

INDHOLD:

ILDSTEDER OG KØKKENTØJ	Side	2
SOVESTEDER OG SENGEKAMRE	Side	4
LANDBRUGSREDSKABER	Side	6
BRYGGERES OG MÆLKEKAMMER	Side	8
KARTNING, SPINDING OG VÆVNING	Side	10
HERSKABSVOGNE OG ARBEJDSVOGNE	Side	12
BAGEREDSKABER	Side	14
TING FRA SMEDIEN	Side	16
ORDFORKLARING	Side	18

REDAKTION: JENS TH. ULDALL

TEKST: ELISABETH ANDERSEN

TEGNING: GUNHILD GJØDESEN BRINK

FORORD

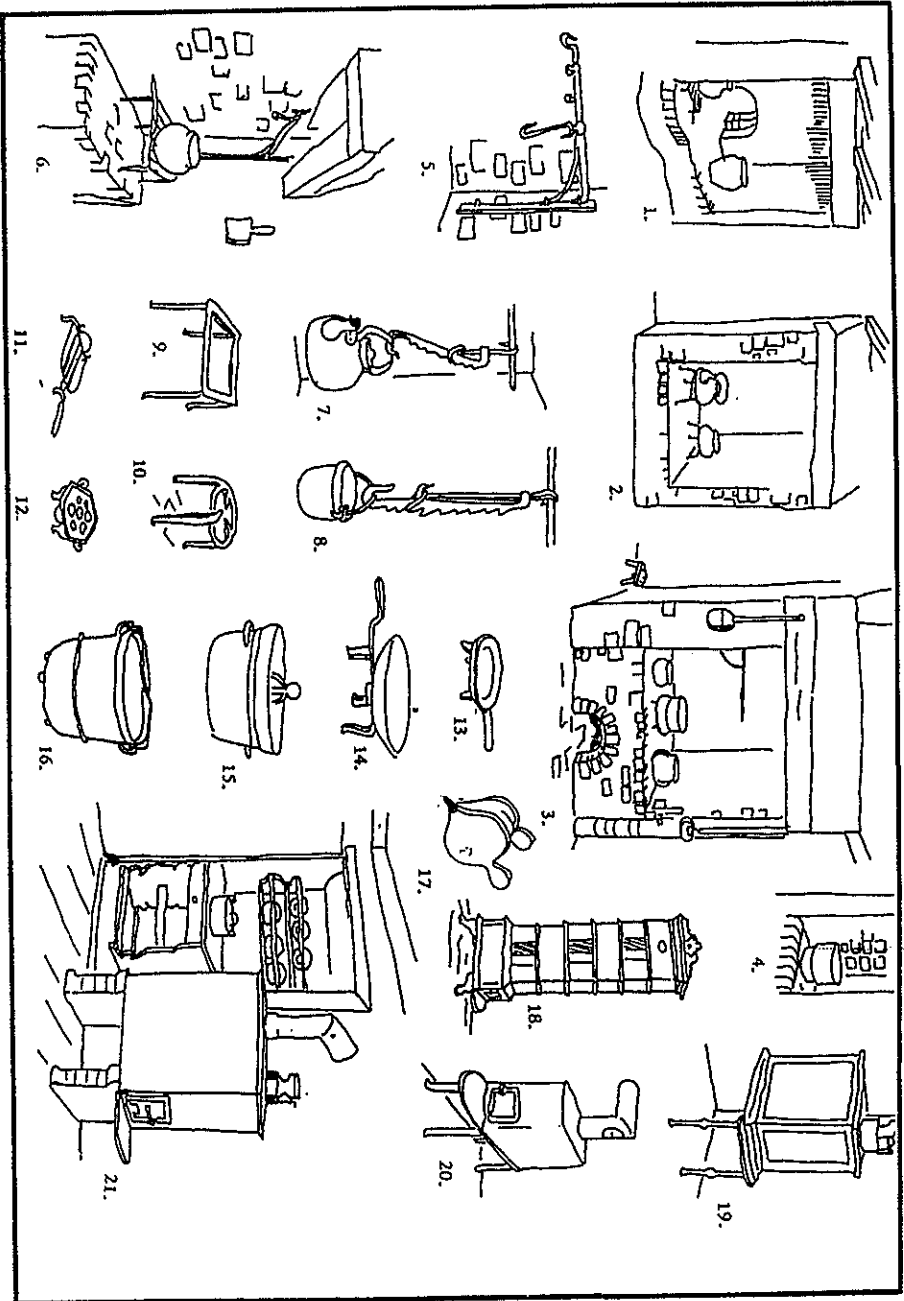
I Den fynske Landsby har man bestræbt sig på at få skabt så naturlige boligmiljøer som muligt. Af samme grund har man undladt at forsyne de enkelte genstande med "skæmmende" tekster. Men specielt når genstandsmaterialet skal inddrages i undervisningen, kan det være nyttigt og nødvendigt, at eleverne på en rimelig let måde kan erhverve sig en nødtørfdig viden om tingenes navne og deres praktiske anvendelsesmuligheder. Med henblik på dette er nærværende "Mini-lex" fremstillet.

Hæftet har ikke til formål at give udtømmende oplysninger om de enkelte genstande, og ligeledes har det heller ikke været hensigten at vise teknisk nøjagtige tegninger. Tegningerne er først og fremmest tænkt som et identificerende mellemled mellem de virkelige genstande og den beskrivende tekst. Endvidere henledes opmærksomheden på, at angivelse af tingenes placering må tages med et vist forbehold, idet nogle kan have skiftet plads eller helt er fjernet. Placeringen af genstandene er ikke angivet, når det drejer sig om genstande, som findes i flere eksemplarer.

+ efter et ord betyder, at der findes en nærmere forklaring i registret.

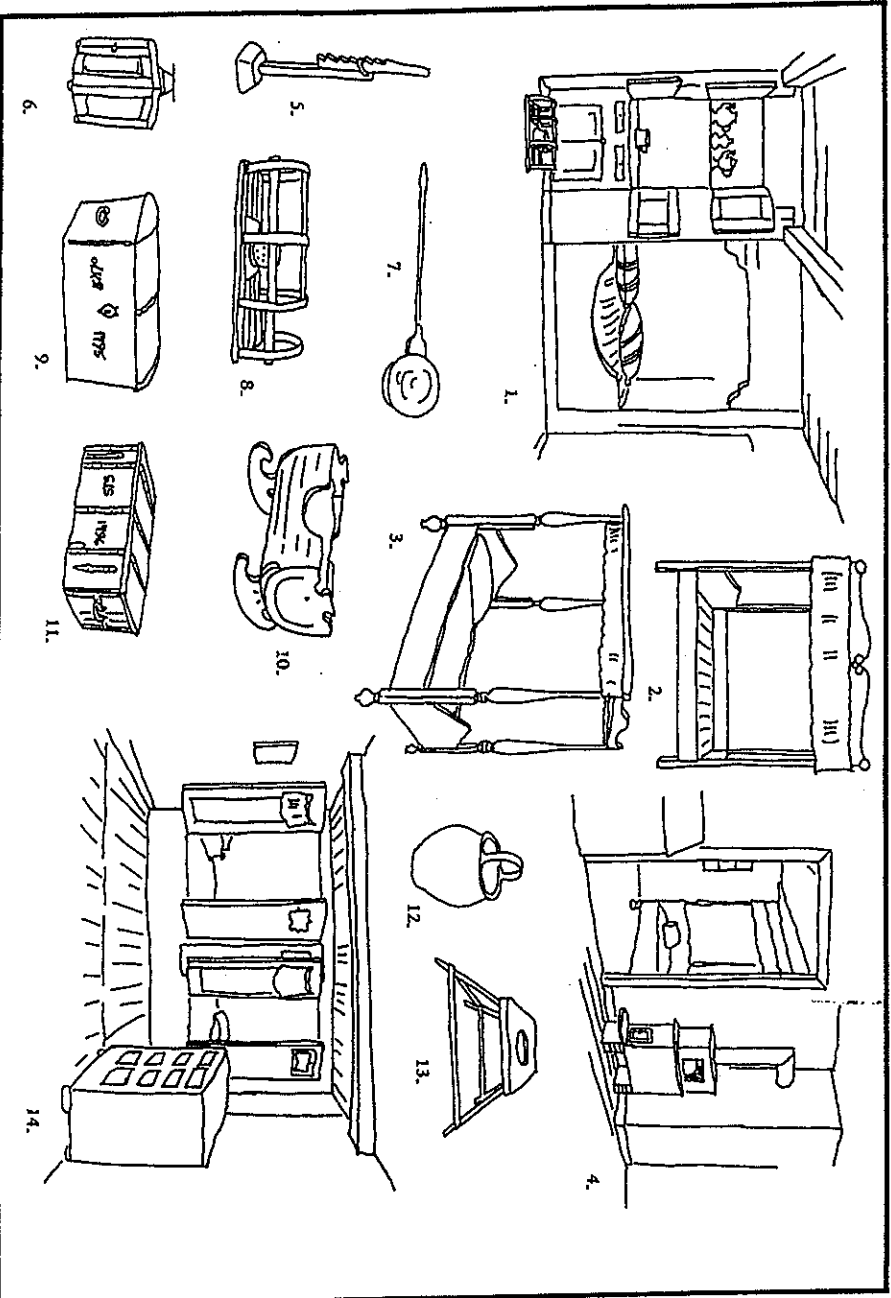
ILDSTEDER OG KØKKENTØJ

1. Ildsted⁺ med bageovn⁺, Væverhuset fra Lunde
2. Ildsted⁺, Davinde Vandmølle
3. Ildsted⁺ med bageovn⁺, Vigerslevhuset
4. Ildsted⁺, Melbyhuset
5. Detalje fra ildsted med grydesvinge⁺, Turuphuset
6. Ildsted⁺, Turuphuset
7. Kedelskede⁺ med kedel⁺
8. Kedelskede⁺ med kogekar⁺
9. Firefod⁺ - samme funktion som en trefod⁺
10. Trefod⁺
11. Stegerist⁺
12. Ableskivepande⁺
13. Stegepande
14. Stegepande
15. Stegegryde med ventil i låget, Tommerup Præstegård
16. Støbejernsgryde, Tommerup Præstegård
17. Ildpuster⁺
18. Etageovn⁺, Vigerslevhuset
19. Bilæggerovn⁺, Væverhuset fra Lunde
20. Vindovn⁺, Væverhuset fra Lunde
21. Parti fra stue og køkken, Turuphuset



SOVESTEDER OG SENGEKAMRE

1. Alkove⁺ og skab, Davinde Vandmølle
2. Himmelseng⁺, Tommerup Præstegård
3. Himmelseng⁺, Davinde Vandmølle
4. Parti fra mellemstue og gæstekammer, Fjelstedgården
5. Lysekælling⁺
6. Lygte⁺
7. Varmebækken⁺
8. Sengenvarmer⁺, Davinde Vandmølle
9. Standkiste⁺, Davinde Vandmølle
10. Vugge, Væverhuset fra Lunde
11. Standkiste⁺, Davinde Vandmølle
12. Barselsspand⁺
13. Gangstol⁺, Fjelstedgården
14. Alkover⁺, Fjelstedgården

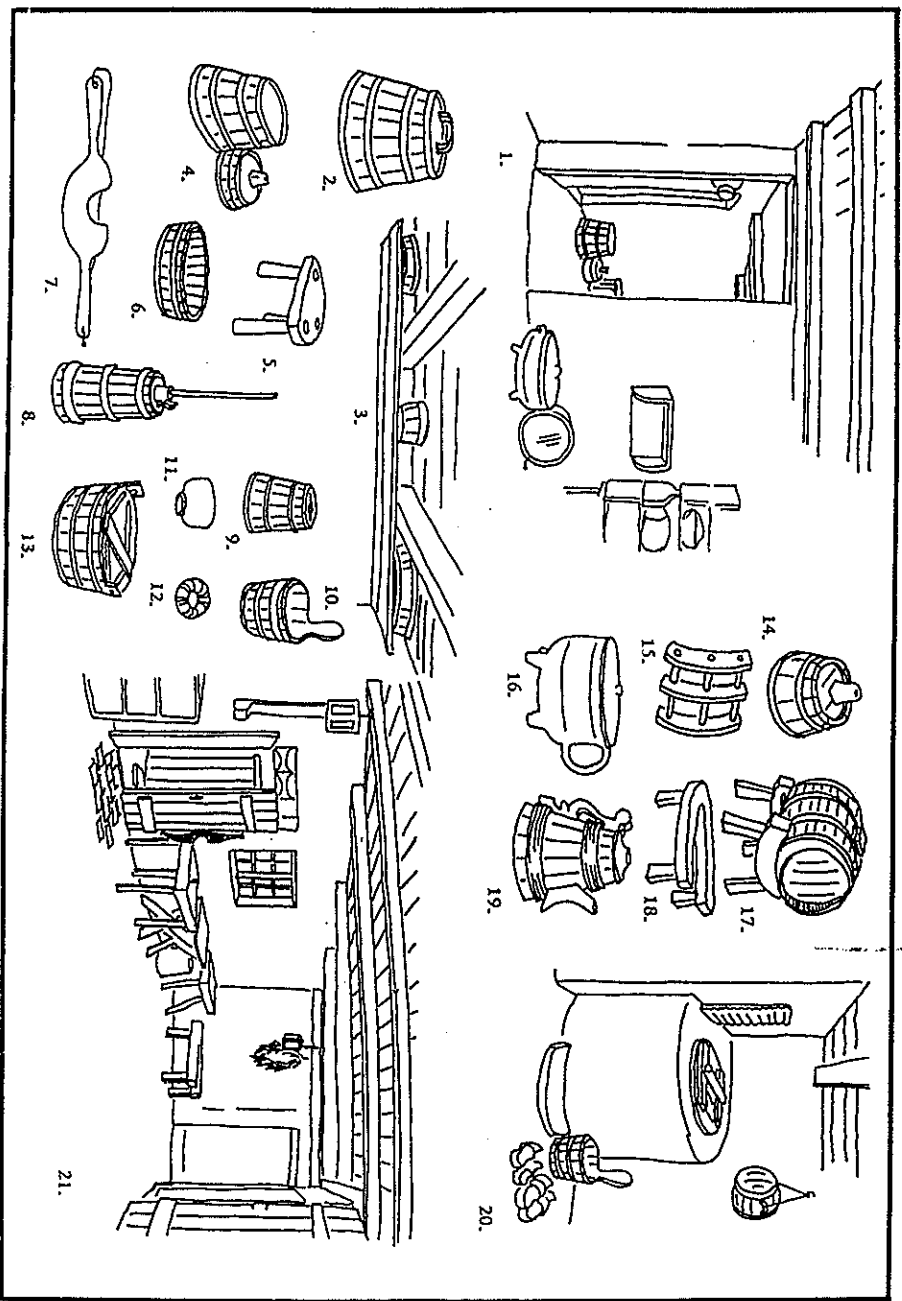


LANDBRUGSREDSKABER

1. Parti fra Fjeldstedgården
2. Hyppelov (Se: Plov⁺)
3. Hjulplov
" "
4. Svingplov med plovskær af træ (Se: Plov⁺)
5. Svingplov med plovskær af jern
" "
6. Mankepude , Fjeldstedgården
7. Trilleplov (Se: Plov⁺)
8. Furetrækker^T , Davinde Vandmølle
9. Svensk harve (Se: Harve⁺) Davinde Vandmølle
10. Dansk harve
" "
11. Tromle⁺
12. Såmaskine⁺
13. Såmaskine⁺ med tromle
14. Meje-le⁺
15. Hørive⁺
16. Greb⁺
17. Hesterive⁺
18. Maskine til rebslagning⁺
19. Plejl⁺
20. Rensemåskine⁺ (fynsk dialekt: vøjde)
21. Skærekiste⁺
22. Hesteomgang⁺ , Davinde Vandmølle

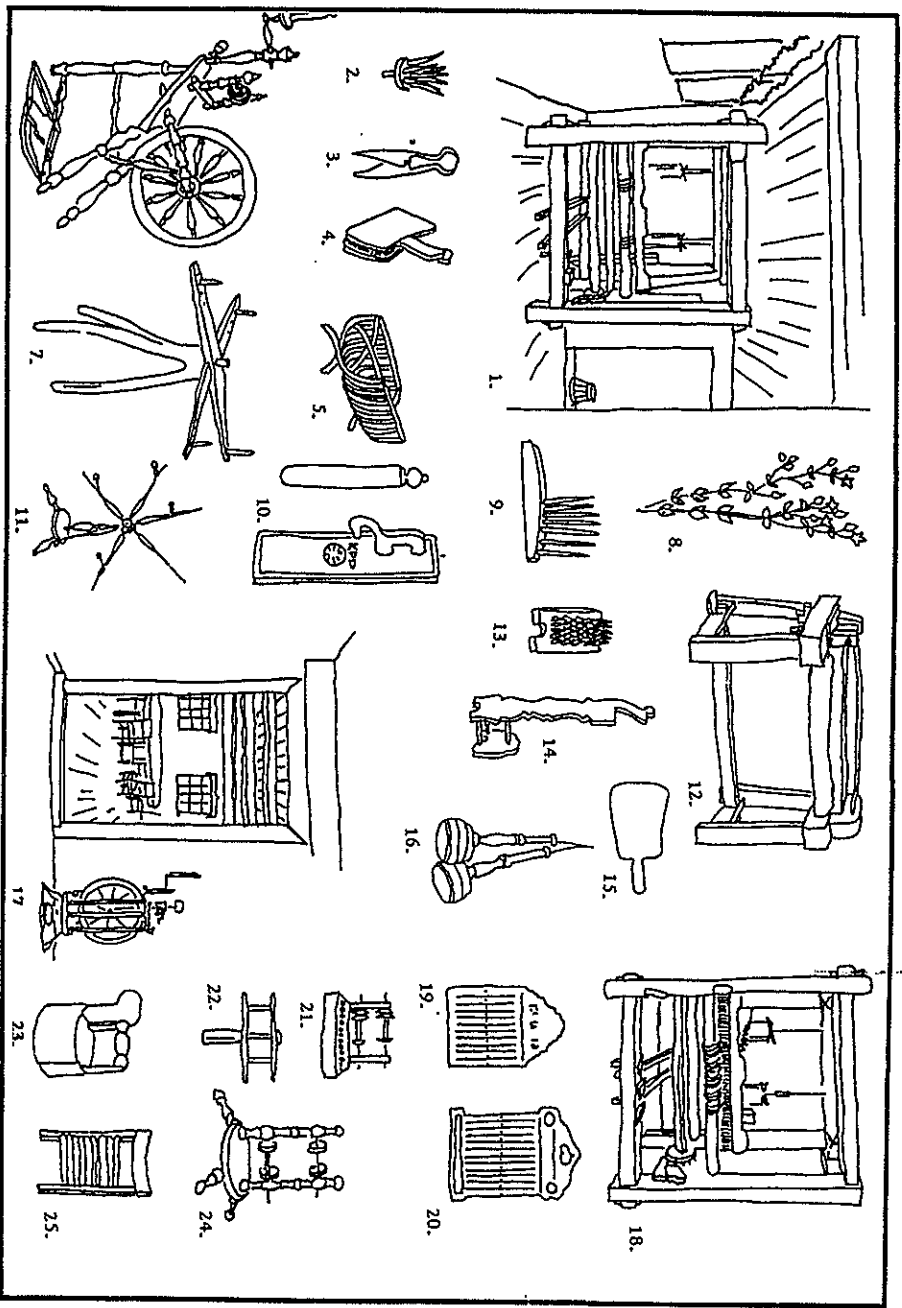
BRYGGER OG MÆLKEKAMMER

1. Fjeldstedgårdens mælkekammer⁺ set fra spisekammeret⁺
2. Mælkebøtte
3. Mælkefæde⁺ på hyldede under loftet, Fjeldstedgården
4. Mælkejunge og tragt, Fjeldstedgården
5. Malkestol⁺
6. Mælkefad⁺
7. Åg⁺
8. Smørkærne⁺
9. Mælkebøtte⁺ uden låg
10. Strippe⁺
11. Mælkesi⁺
12. Malkekrans⁺
13. Torvekasse⁺, Davinde Vandmølle
14. Tragt til ølbrygning, kaldes "øltulle" (Se: Øltragt⁺)
15. Rostegreb⁺
16. Trebenet ølpotte⁺ med låg, Davinde Vandmølle
17. Øltønde⁺ på tøndestol⁺, Fjeldstedgården
18. Karstol⁺
19. Pibekande⁺
20. Grukekedel⁺ - På væggen hænger en lejlje⁺, Fjeldstedgården
21. Fjeldstedgårdens bryggers



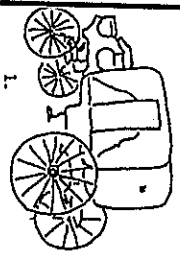
KARTNING, SPINDING OG VÆVNING

1. Væv⁺, Væverhuset fra Lunde
2. Blårtæv⁺
3. Uldsaks⁺
4. Karter⁺
5. Uldhæk⁺
6. Skråbænket rok (Se: Spinderok⁺)
7. Garnvinde⁺
8. Hørplante⁺
9. Hørrive⁺
10. Manglebræt⁺ og -stok⁺, Væverhuset fra Lunde
11. Garnhaspé⁺
12. Hørbryde⁺
13. Hegle
14. Skættefod⁺
15. Skættehånd⁺
16. Knytestokke⁺
17. Parti fra stue med opstanderrok (Se: Spinderok⁺) Fjeldstedgården
18. Væv⁺, Katterød Hospital
19. 20. Vævespjæld⁺
21. 24. Tensol⁺
22. Tvinde⁺
23. Dampstrygejern (Se: Strygejern⁺) Væverhuset fra Lunde
25. Vaskebræt⁺
- 10

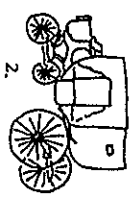


HERSKABSVOGNE OG ARBEJDSVOGNE

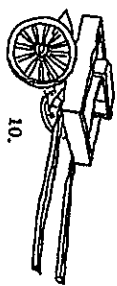
- 1.2. Landauer⁺, Tommerup Præstegård
3. Coupé⁺, Tommerup Præstegård
4. Landauer⁺ med nedslået kaleche
- 5.6. Phaeton⁺ set fra siden og bagfra
7. Jumbe
8. Phaeton⁺ (vis-a-vis typen)
9. Wagonette⁺
10. Kærre⁺, Fjeldstedgården
11. Høstvogn⁺
12. Trækvogn⁺, Fjeldstedgården
13. Arbejdsvogn⁺
14. Fjedervogn
15. Vogn til transport af mælkejunger⁺
16. Vognhjul⁺ med lundstik
17. Detalje fra vognhjul⁺, nav
18. Vognhjul⁺ med patentaksel
19. Slæde⁺
20. Kane⁺, Tommerup Præstegård
21. Kane⁺ og brandsprøjte⁺, Davinde Vandmølle



1.



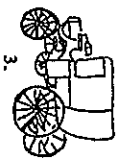
2.



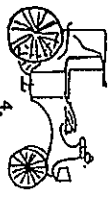
10.



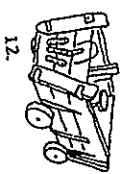
11.



3.



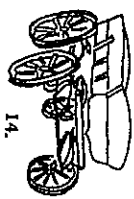
4.



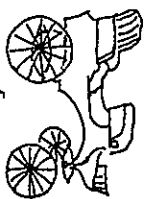
12.



13.



14.



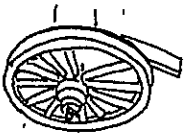
5.



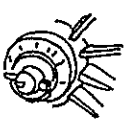
6.



15.



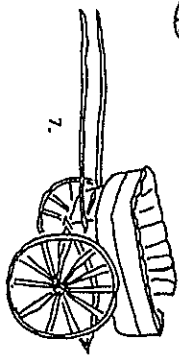
16.



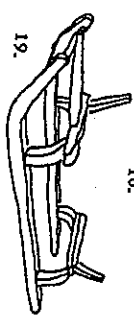
17.



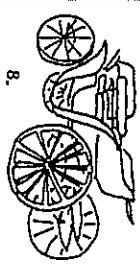
18.



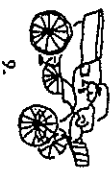
7.



19.



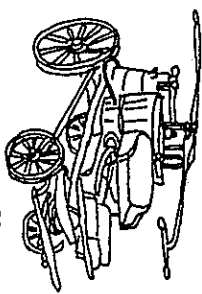
8.



9.



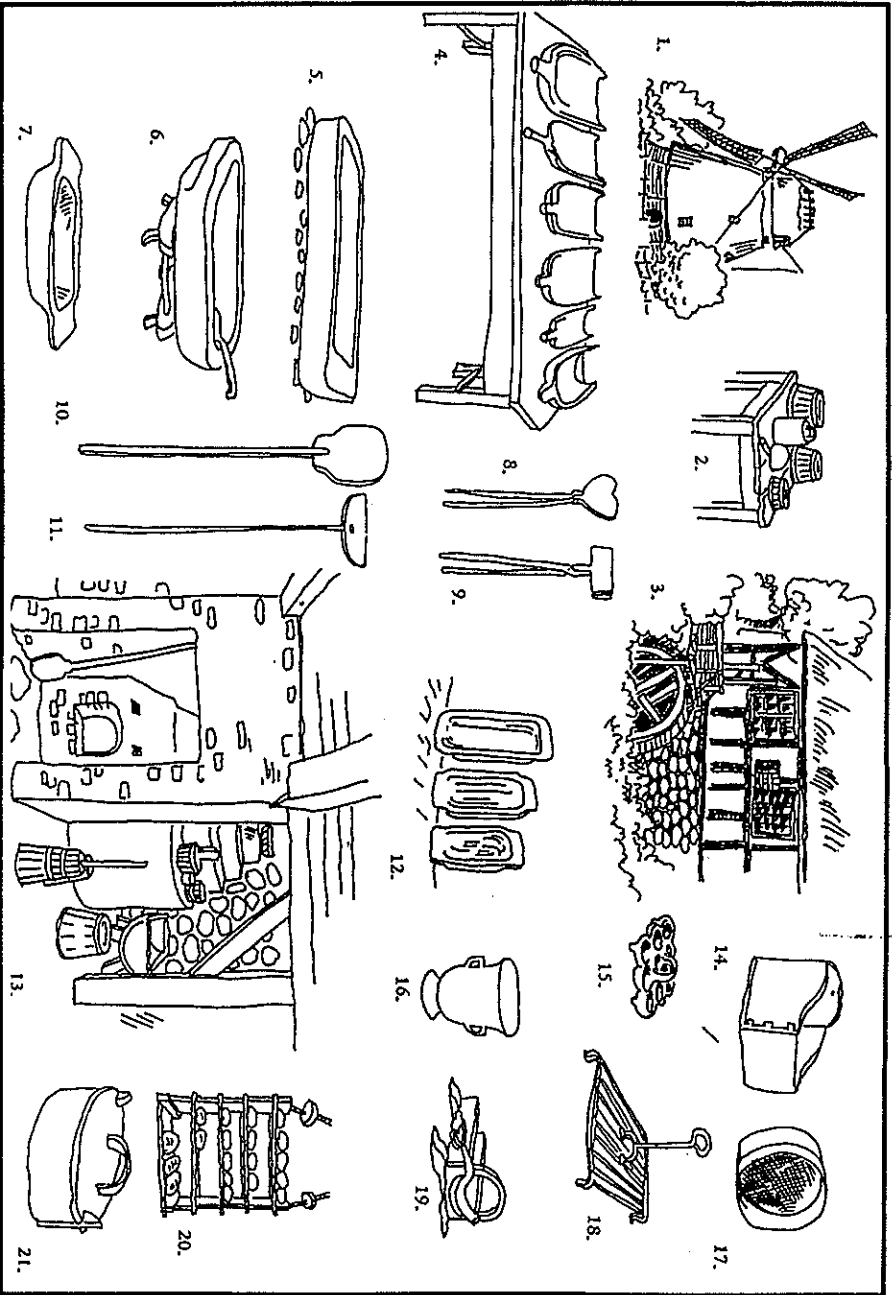
20.



21.

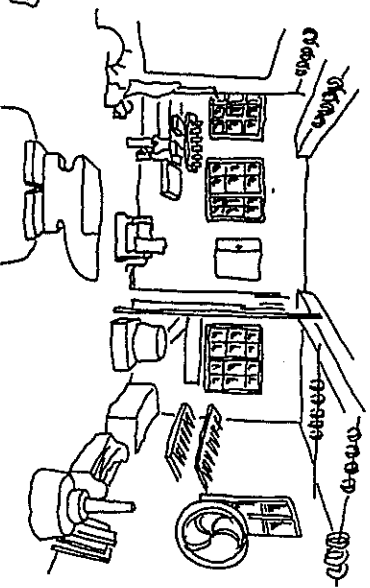
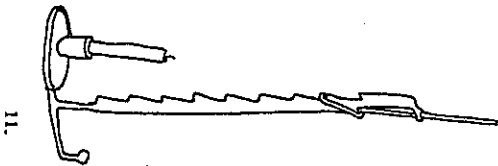
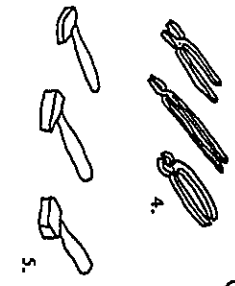
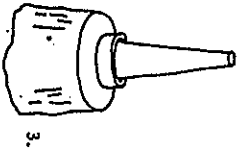
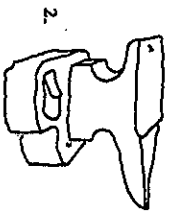
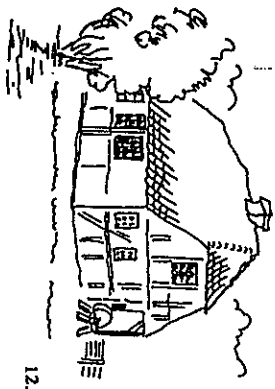
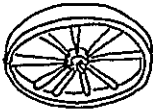
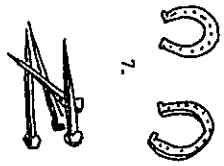
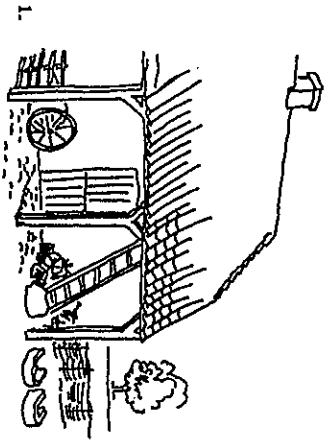
BAGEREDSKABER

1. Maderup Vindmølle (Se: Møller⁺)
2. Mål⁺ og vægtlodder, Davinde Vandmølle
3. Møllehølet, Davinde Vandmølle (Se: Møller⁺)
4. Trug⁺, Hulegården
5. Trug⁺, Davinde Vandmølle
6. Dejtrug med slev (Se: Trug⁺) Davinde Vandmølle
7. Dejtrug (Se: Trug⁺)
8. Vaffeljern⁺
9. Goderådsjern⁺
10. Skydsel⁺, Davinde Vandmølle
11. Ovnskraber⁺, Davinde Vandmølle
12. Dejtrug (Se: Trug⁺) Fjelstedgården
13. Parti fra bryggers⁺ i Davinde Vandmølle
14. Saltkar, Davinde Vandmølle
15. Åbleskivepande⁺, Sortebro Kro
16. Morter⁺, Fjelstedgården
17. Sold⁺
18. Stegerist⁺
19. Brødmaskine⁺
20. Brødhæk⁺
21. Tejne⁺



TING FRA SMEDIEN

1. Ulbølle Smedie
2. Ambolt⁺
3. Ringdorn⁺
4. Smedetænger⁺
5. Sæthamre
6. Ambolt⁺
7. Hestesko (Se: Smeden⁺)
8. Kornsejl (Se: Smeden⁺)
9. Søm (Se: Smeden⁺)
10. Vognhjul⁺ (Se også: Smeden⁺)
11. Lysesstage (Se: Smeden⁺)
12. Ulbølle Smedie med hvæssersten⁺
13. Interiør fra smedien med esse⁺, ambolt⁺ og ringdorn⁺



ORDFORKLARING

Alkove: Seng indbygget i skab. Alkoven var bred og kort, fordi man sov med meget højt hovedgærde, og fordi der ofte skulle være plads til flere personer. (S. 5).

Ambolt: Ambolten bruges som underlag for materialet, der smedes, og er derfor smedens egentlige arbejdsbord. Den lille ambolt (nr. 6) sættes fast i det firkanterede hul i den store ambolt og bruges ved smedning af små ting - kleinsmedearbejder. (S. 17).

Arbejdsvogn: Vogn, der udelukkende benyttes til arbejdskørsel, og derfor ingen affjedring har. Jvf. fjedervogn⁺, der også kunne benyttes til persontransport. (S. 13).

Bageovn: Stør muret og lerklinet ovn, der som regel var placeret i bryggerst⁺ i forbindelse med en åben skorsten. Man bagte brød til et par måneder ad gangen, og selve bagningen foregik på følgende måde: Man anrettede et bål af kviste og brænde inde i selve ovnrummet. Når bålet var brændt ned fjernedes aske og gløder med en ovnskraber⁺, ovnen blev fejlet ren med en kost og ved hjælp af et skydsel⁺ anbragtes brødene i ovnen, og disse bagtes nu ved eftervarmen. (S. 3 og 15).

Barselsspand: Når en kvinde havde født - lå i barselsseng - fik hun

besøg af naboer og bekendte, som bragte hende mad i barselsspande eller -potter, som de også kaldtes. (S. 5).

Bilæggerovn: Kakkellovn, hvis ene ende er indmuret i væggen ind mod den åbne køkkenskorsten, hvorfra der fyredes i ovnen. (S. 3).

Blårtyv: Blår kaldes de grovere dele af hørplanten[†]. Når blåren skulle spindes, anbragtes den i en blårtyv, der kunne sættes på røkken. (S. 11).

Brandspøtje: Hestevogn med brandspøtje. Spøtjen skulle betjenes af mindst 2 mand og var kun egnet til slukning af mindre brande. Men da brandfaren var stor dengang, var det meget almindeligt, at gårdene selv havde en brandspøtje stående. (S. 13).

Bryggers: Oprindeligt et rum, der var indrettet til ølbrygning. Gruekedlen[†] var placeret i bryggerset ligesom for det meste også bageovnen[†]. Den grovere del af husholdningen foregik i bryggerset. (S. 9 og 15).

Brødhæk: Reol til opbevaring af brød. Ved at hænge brødhækken i snore ned fra loftsbjælkerne forhindrede man mus i at komme til brødet. (S. 15).

Brødmaskine: Til at skære brød i skiver med. Bruges stadigvæk i

mange husholdninger. (S. 15).

Coupé: Lukket hestevogn med plads til 2 passagerer. (S. 13).

Dragkiste: Dragkisten havde i modsætning til standkisten[†] skuffer. Ligesom standkisten havde dragkisten samme funktion, nemlig til opbevaring af personlige ejendele (S. 5).

Esse: Ildsted til opvarmning af metalstykker inden bearbejdning (smedning) af emnet. (S. 17).

Etagovn: Vindovn[†] af støbejern. Den er konstrueret således, at der fremkommer kogerum, hvorpå man stillede gryder eller kedler. En udmærket dobbeltfunktion, når der fyredes i ovnen (S. 3).

Fjedervogn: Hestevogn, hvis fading (d.v.s. bund og sider) hviler på fjedre. Der kunne sættes sæder fast i vognen, som således kunne bruges både som arbejdsvogn og til passagertransport. (S. 13).

Furetrækker: Markredskab forsynet med 3 tænder, der danner riller (furer) i jorden. Blev trukket af en hest og brugtes ved såning af frø samt ved sætning og hypping af kartofler. (S. 7).

Gangstol: I en gangstol anbragte man små børn, der skulle lære at gå

eller holdes opsyn med. De blev sat ned i det runde hul, hvis højde nogenlunde svarede til armhøjden. (S. 5).

Garnhaspe: Blev brugt til opvinding af garn fra rokkens ten efter spindingen. Det kaldtes "at lægge garnet i fed". (S. 11).

Garnvinde: Garnfedet blev lagt omkring tappene på garnvindens arme, og på den måde kunne én person vinde garnet til nøgler. (S. 11).

Goderådsjern: Til at bage tynde kager med. Dejen lagdes ind mellem de to plader, der ved hjælp af det lange skaft kunne stikkes ind i ovnen. Pladerne kunne have smukke ornamenter modsat vaffeljernet, der altid var ternet. (S. 15).

Greb: Kraftig trægreb til at løfte tunge ting med, som f.eks. gødning eller roer. (S. 7).

Gruekedel: Kedel eller gryde der er indmuret i et ildsted. Grue betyder oprindelig en åben fordybning, der benyttedes som ildsted. Gruekedlen stod i bryggerset, hvor ølbrygningen foregik, og blev brugt til at opvarme vandet i. Brugtes bl.a. også til kogning af vasketøj. (S. 9).

Grydesvinge: Stativ monteret over ildstedet⁺ beregnet til at hænge kedelskeder eller store gryder i. (S. 3).

Harve: Når jorden var blevet pløjet, blev den sået til og derefter harvet. Dertil havde man forskellige typer harver. Svensk-harven havde kraftigere tænder end den almindelig anvendte dansk-harve. Den afbil-
lede dansk-harve er ret primitiv; normalt var denne harve 2-ledet.
(S. 7).

Hegle: Inden hørren - som sidste led i behandlingen - kunne spindes, fjernedes de grovere dele (blår) fra hørtavernerne med en hegle. (S.11).

Hesteomgang: Ved hjælp af en hesteomgang overførtes hestens træk-kraft til en maskine, f.eks. et tærskeværk. Hesten blev spændt for den lange bom, og når hesten gik rundt overførtes via bom, hovedhjul, udveksling og akse drivkraften til maskinen. (S. 7).

Hesterive: Rive af træ beregnet til at rive hø sammen med. Der skulle gå en mand bag ved riven og styre med de to håndtag, medens to reb fra hestens seleløj blev bundet i hver sit øje på riven. (S. 7).

Himmelseng: Seng med fire hjørnestolper, der bærer en "himmel". Ned fra "himlen" kunne hænge gardiner, der kunne trækkes for, og derved skjule sengen. Blev brugt dels som gæsteseng dels til opbevaring af f.eks. sengetøj. Stod ofte i storstuen. (S. 5).

Hvæssesten: På hvæssestenene sløb man knive, leer og lignende. Ved

hjælp af håndsvinget drejede man den store hvæssesten rundt. For at kunne slibe blev stenen vandet med vand fra træbeholderen. (S. 17).

Hørbrøde: Når hørren var blevet behandlet med vand (rødet) og derefter tørret, fjernede man stænglernes træagtige dele ved at knække dem i en hørbrøde. (S. 11).

Hørive: Rive af træ. Blev hovedsagelig brugt ved arbejdet hjemme på gården og ved høstarbejde på marken. (S. 7).

Hørplante: Et-årig plante, der dyrkedes på næsten alle gårde før i tiden. Efter at hørren havde gennemgået en række behandlinger, fik man 2 garn-typer, hørgarn, der anvendtes til f.eks. linned, og blårgarn, der anvendtes til grovere stoffer. Ofte betingede tjenestepigerne sig hør som en del af lønnen. Det var et vigtigt supplement til deres udstyr. (S. 11).

Hørrive: Efter høstning (ruskning) af hørren blev frøkapserne fjernet med en hørrive, hvis skaff kunne anbringes i et hul i f.eks. en stolpe. (S. 11).

Høstvogn: Arbejdsvogn til at køre høsten hjem fra marken på. På vognens sider monteredes et rækværk, ligesom bunden mellem de to aksler kunne forlænges, så vognen kunne rumme et meget stort læs. (S. 13).

Ildpuster: Kaldes også blæsebølg. Brugtes til at fremkalde forøget træk ved optænding og vedligeholdelse af ild. Bølgen består af dyrehud afslivet med træ eller metal. Ved at trække håndtagene fra hinanden lukkedes luften ind i bælgene, og ved at trykke håndtagene sammen blæstes luften ud igennem en lille tud. (S. 3).

Ildsted: Ildstedet blev benyttet både til madlavning og opvarmning. Fælles for de albilldede ildsteder er, at de alle er direkte i forbindelse med en åben skorsten. På ildstedsbænken eller arnebænken blev der fyret op, og over gløderne anbragtes kogegrejet enten på en træfod⁺ eller i en kedelskede⁺. I tilknytning til ildstedet kunne der være en bageovn⁺ som f.eks. i Væverhuset fra Lunde, hvor ovenens åbning er placeret oven på arnebænken, medens den i Vigerslevhuset er placeret nederst i arnebænken. Fra ildstedet kunne der også være indfyrring til en bilæggerovn⁺, som f.eks. i Væverhusets aftægtskøkken. (S. 3).

Jumbe: Enspændervogn (d.v.s. en vogn, der kun skulle trækkes af én hest). Sæderne er anbragt på langs af køreretningen. (S. 13).

Kane: Sæde med sæder til persontransport. (S. 13).

Karstol: Bestod oftest af en tyk V-formet gren på tre lave ben til at sætte kar og baljer på. (S. 9).

Karter: Når ulden var blevet rensset, skulle den kartes for at gøre den løs og blød. Man lagde en tot uld mellem karterne og trak dem så hver sin vej og redte på: denne måde ulden ud. (S. 11).

Kedelsskede: Krog af jern til ophængning af kedel eller kogekar[†] over et åbent ildsted. Forsynet med takker til at regulere højden med. (S. 3).

Knyttestokke: Snore, kantebånd og lignende fremstillede man ved hjælp af knyttestokke. Den tynde ende af knyttestokken var omviklet med garn, i hvis ende, der var bundet en krog, som kunne sættes fast i loftet. Nu kunne man ved hjælp af de nedhængende stokke knytte - eller flette - bånd. (S. 11).

Kogekar: Maden blev tilberedt på det åbne ildsted[†] i f. eks. et kogekar, d. v. s. en skål eller gryde med bøjlehank, som kunne hænges i en kedelsskede[†] eller stilles på en trefod[†]. Kogekarret kunne også selv være forsynet med tre små ben, så det kunne stilles direkte på ildstedet. Det samme var tilfældet med stegepander, der enten selv var forsynet med ben eller monteret på en trefod, der var forsynet med skaft. Stegegryden (nr. 15 på s. 3) er forsynet med et låg med ventil, der lader dampen slippe ud. (S. 3).

Kærre: Lille tohjulet fjedervogn til varetransport. (S. 13).

Landauer: Firehjulet tospændervogn (d. v. s. en vogn, der skulle trækkes

af to heste) med to sæder på tværs af køreretningen med front mod hinanden. To kalecher, der kan slås op, så vognen lukkes helt. Kuskesæde foran. (S. 13).

Løjle: Lille beholder af træ til at have drikkevarer i. Af de to huller foroven i lejlen er det ene til at drikke af, medens det andet giver adgang for luften. (S. 9).

Lygte: Bestod af trærammer med glassider, hvori der blev stillet levende lys, hvilket kan synes letsindigt. Sådanne trælygter hænger bl.a. i Fjeldstedgårdens og Davinde Vandmøllens bryggers⁺. (S. 5).

Lysekælling: Gulvlysestage. Lyset blev klemmt fast i holderen og ved hjælp af den savtakkede stang kunne højden reguleres. (S. 5).

Malkekrans: Udstoppet krans beklædt med små tøjstykker. Blev brugt til at lægge på hovedet som underlag for den tunge mælkebøtte⁺. Om sommeren stod køerne altid ude på marken, og pigerne skulle dagligt transportere mælken den ofte lange vej hjem til gården. (S. 9).

Malkestol: Trebenet skammel af træ der blev brugt til at sidde på under malkningen. (S. 9).

Manglebræt: Med manglebrættet rullede man manglestokken⁺, hvorom

tøjet var viklet. (S. 11).

Manglestok: Det nyvaskede og tørrede tøj rullede omkring manglestoken, og ved hjælp af manglebrettet[†] rullede man tøjet glat. (S. 11).

Mankepude: Flettet krans af siv eller halm. Den blev lagt om halsen på trækdyret for at beskytte dette, inden det blev spændt for et redskab eller vogn. Kaldtes også stavpude. (S. 7).

Meje-le: At høste korn kaldes at meje, og dertil brugtes en meje-le.

Meje-leen var større og kraftigere end den almindelige le, der brugtes til at høste græs med. (S. 7).

Morter: Bruges til at knuse krydderier i. Den afbildede mortar er af malm; køllen mangler. (S. 15).

Mælkebøtte: Det var pigernes opgave at malke og transportere mælken hjem fra marken, hvor køerne gik løse hele sommeren. Da vejen kunne være lang, og den fyldte mælkebøtte var meget tung, bar pigene den på hovedet med en malkekrans[†] imellem. Låget kunne gøres fast med en drejeanordning. (S. 9).

Mælkefad: Lavt, rundt fad af træ eller ler. Mælken anbragtes heri for at sætte fløde, som skummedes af til fremstilling af smør og ost. Fadene

stod på hylder under loftsbjælkerne dels på grund af varmen, og dels fordi hunde og katte ikke kunne komme til dem. (S. 9).

Mælkejunge: Træspand med låg og bøjlehank til transport af mælk. En særlig vogn til transport af mælkejunger er afbildet på s. 13 nr. 15. Der kan hænge en junge i hver krog. (S. 9).

Mælkekammer: Rum på større gårde hvor mælk og mælkeprodukter opbevaredes. (S. 9).

Mælkesi: Den eneste behandling den nymalkede mælk gennemgik var, at den blev siet gennem en mælkesi, hvori der var udspændt et tæt stykke klæde. Mælkesien var som regel lavet af messing. (S. 9).

Møller: På møllen blev kornet malet til mel. Møllens drivkraft var enten vind (Maderup Vindmølle) eller vand (Davinde Vandmølle). (S. 15).

Mål og vægtlodder: De afbillede mål er 1/4, 1/8 og 1/16 skæppe.

En skæppe er et gammelt rummål for tørre varer som f.eks. korn. 1 skæppe = 1/8 tønde = 17,4 liter.

Vægtlodderne er 5, 10 og 20 pund. 1 pund (efter 1839) = 0,5 kilo. Det halvkugleformede mål af kobber med træhåndtag er til at måle møllerens andel af kornet med. Det stemplede årstal er en garanti for, at målet er kontrolleret og fundet korrekt. (S. 15).

Ovnrage: Med en ovnrage ragede man gløder og aske ud af hageovnen[†], inden brødet blev anbragt i ovnen. (S. 15).

Phæton (eller fordanskret: fæton): Let firehjulet vogn med kuskeseæde og fremadvendt bagsæde. Phæton'en kan også mangle kuskeseædet og i stedet have et bagadvendt forsæde; den kaldes da for en vis-a-vis. (S. 13).

Pibekande: Drikkekande til øl. Man drak på skift af tuden. Låget hindrede fluerne i at komme til øllet. (S. 9).

Plejl: Ved taktfaste slag med plejlen i kornneg anbragt på tærskelgulvet skiltes kerner og avner fra stråene. (S. 7).

Plov: Med ploven vendes jorden, når afgrøderne er høstet. Plovene kan inddeles i 2 hovedgrupper: Hjulpløve og svingpløve. Hjulploven var meget tung at trække, d.v.s. at der skulle bruges 4 - 6 heste, medens den nyere type, svingploven, ikke krævede så mange heste. En særlig vestjysk plovtype er den såkaldte trilleplov, som bedst kan karakteriseres som en mellemting mellem en hjulplov og en svingplov. Hypeploven var specielt konstrueret til hypning af kartofler, d.v.s. at jorden blev skubbet op omkring kartoffelplanten. (S. 7).

Rebslagning: Ved rebslagning blev flere garn - alt efter den ønskede

tykkelse - snoet sammen til reb eller tov i en rebslagermaskine. (S. 7).

Rensemaskine: Når kornet var tærsket (kerner og avner skilt fra strået) blev det kørt gennem resemaskinen (kornrensere) hvor avnerne blev skilt fra kernerne og blæst ud af maskinen. (S. 7).

Ringdorn: En slags ambolt der specielt bruges ved fremstilling af runde emner f. eks. hjulnav. (S. 17).

Rostegreb: Blev brugt under ølbrygningen. Rostegrebet blev lagt over aftapningshullet i bryggerkarret for at det halm, hvor igennem øllet blev siet, ikke skulle tilstoppe aftapningshullet. (S. 9).

Sengevarmer: Består af en ramme med buer af træ, hvor under en lerskål med gløder er stillet på en jernplade. Sengevarmeren anbragtes under dynen for at opvarme sengen. (S. 5).

Skydsel: Ved hjælp af et skydsel anbragte man brødene i den varme bageovn⁺. (S. 15).

Skærreliste: Når halmene skulle bruges til husdyrfoder, blev det skåret i passende stykker i skærrelisten. Kaldes også hakkeseskiste. (S. 7).

Skættefod: Efter at hørren var blevet knækket i hørbryden⁺, lagde man

den på overkanten af en skættefod, og de udstikkende ender blev så slået med en skættehånd⁺ for at fjerne de træagtige dele af stænglerne. (S. 11).

Skættehånd: Blev brugt sammen med skættefoden⁺ til at fjerne de træagtige dele af hørren. (S. 11).

Slæde: Blev brugt til transport af gods om vinteren. (S. 13).

Smeden: Smedens arbejde bestod i at fremstille nye redskaber og brugs- genstande samt at reparere gamle. Hestesko (nr. 7) blev lavet efter individuelle mål og søm (nr. 9), der blev brugt hertil, var ligeledes håndgjorte. Kornsejlet, et høstredskab, (nr. 8) har en håndgjort klinge af jern. Vognhjul⁺ blev i ældre tid fremstillet af træ, medens beslaget, der lagdes på fælgen, var af jern. Udskiftning af beslaget var et af smedens almindeligste arbejder, men han påtog sig også andre opgaver, f.eks. fremstilling af lysestager og -kroner (nr. 16), der er til at hæn- ge op i loftet. (S. 17).

Smedetænger: Bruges til at holde emner fast med under smedningen. (S. 17).

Smørkærne: Når der var samlet en passende mængde fløde, blev den hældt op i smørkærnen, og ved hjælp af staven, som man trak op og

ned "stampedes" der til man fik smørret til at samle sig i kugler i kærnen. Til sidst samlede de små smørkugler sig til en stor klump, som kunne tages op. Mælken, som ved smørfremstilling bliver skilt fra, er kærnemælk. (S. 9).

Sold: Si, der blev brugt til at rense det korn, der skulle anvendes i husholdningen. (S. 15).

Spinderok: Rokken brugte man til spinning af uld, hør, hamp og andre fibre til garn, der brugtes til vævning, strikning o.s.v. I hæftet er afbilledet 2 typer rokke, den skråbænkede rok og opstanderrokken. (S. 11).

Spisekammer: Rum, hvori fødevarer og tilberedt mad blev opbevaret. (S. 9).

Standkiste: Kisten blev brugt til opbevaring af tøj, linned, dækketøj og andre personlige ejendele. Var oftest meget smukt bemalt med initialer og årstal. (S. 5).

Stegerist: Tremmeformet rist på lave ben og med håndtag eller skaft. Brugtes til at riste kød, fisk o.s.v. på. Blev stillet over gløderne på det åbne ildsted. (S. 3 og 15).

Strippe: Lille spand-formet kar, som brugtes til f.eks. at øse vand op

med eller til at malke i. (S. 9).

Strygejern: Man havde to hovedtyper, hvoraf den ene opvarmedes med trækulsgløder og havde "skorsten" til aftræk - det såkaldte dampstrygejern - medens den anden type opvarmedes ved, at man lagde en varm jernbolt ind i det. Denne type var mindre end dampstrygejernet og havde intet aftræk. (S. 11).

Sæthamre: De spidse sæthamre bruger smeden til at lave huller og riller med i f.eks. hestesko. Den firkantede hammer bruges som underlag for en forhammer (meget stor hammer) til f.eks. at slå kiler i med. (S. 17).

Såmaskine: Til roefrø. Frøene blev lagt i den trækasse, der sidder oven på maskinen. Foran var på nogle typer fastgjort en tromle, der knuste eventuelle jordklumper. (S. 7).

Tejne: Oftest oval madkasse af træspån; den kunne også være rund. (S. 15).

Tenstol: Når tenen på rokken (se: Spinderøk) var spundet fuld af tråd, blev tenen taget af og sat i en tenstol. (S. 11).

Torvekasse: Når der var torvedag i købstaden, kunne landboerne sælge deres varer på torvet, og på den måde skaffe penge til den ellers

selvforsynende husholdning. Varerne - det kunne være landbrugsprodukter og husflidsarbejder - blev transporteret til byen i torvækassen. (S. 9).

Trefod: Stativ af jern hvorpå man stillede gryder eller pander over det åbne ildsted. (S. 3).

Tromle: Markredskab, der blev anvendt på tilsåede marker for at gøre jorden jævn og fast. (S. 7).

Trug: Trug af træ blev i husholdningen hovedsagelig brugt ved bagning og slagting. De kunne være lavet af udhulede stammer eller være bødkerarbejder. Dejgtrug fandtes i næsten alle størrelser, men var ofte ret store, da man tilberedte store portioner brøddejg ad gangen. Ved slagting brugte man ligeledes store trug, idet kødet blev nedsaltet for bedre at kunne holde sig. I husholdningen blev der brugt meget salt, som opbevarede i et saltkar. (S. 15).

Trækvogn: Brugtes til tørvækørsel. Bemærk de massive træhjul. (S. 13).

Tvinde: Til tvinding (snoing) af garn eller tråde. På håndtaget sidder en akse, hvormod stellet drejer sig. (S. 11).

Tøndestol: Inden øllet blev hældt på tønden, blev denne anbragt på en tøndestol, så man uden besvær kunne tappe af tønden. (S. 9).

Uldhæk: Tremme-beholder til opbevaring af den rengjorte uld, der skulle spindes. (S. 11).

Uldsaks: Saks til at klippe ulden af fårene med. (S. 11).

Vaffeljern: Til at bage vaffler med. Dejgen lagdes ind mellem de to plader, der ved hjælp af det lange skaft blev stukket ind i ovnen. Pladerne har ternet mønster modsat goderådsjernet⁺. (S. 15).

Valkebræt: Man brugte et valkebræt til at gnide uldne stoffer rene på. Det kunne være en fast plade med riller eller en ramme med bevægelige tværruller. (S. 11).

Varmebækken: Blev brugt som sengevarmer. Bækkenet blev sædvanligvis vist fremstillet af messing eller kobber. Det er forsynet med et låg og et langt træskaft. I bækkenet anbragte man gløder og stak det derpå ind under dynen. (S. 5).

Vindovn: Ovn, hvori der fyredes fra den stue, hvor ovnen stod (modsat bilæggerovnen⁺), og som havde røgaftræk til skorstenen. Vindovnen kunne være konstrueret som etageovn⁺. (S. 3).

Vognhjul: Et hjul består af fælg, eger og nav, hvorigennem akslen går. Egerne forbinder fælgen og navet. De to hjultyper, der her er afbilledet,

er henholdsvis med lundstik og patentaksel. På nr. 16 og 17 holdes hjulet på akslen ved hjælp af en kive, en såkaldt lundstikskive og en split (lundstik). På nr. 18 holdes hjulet på plads af en patentaksel. (S. 13).
Se også: Smeden⁺.

Væv: Ved vævning fremstillede man stoffer til tøj, linned o.s.v. Det garn man brugte var af uld eller plante fibre (hør), som man selv havde forarbejdet. Det var ikke alle, der havde en væv, og derfor fandtes der næsten altid en væver i landsbyen, jvf. Væverhuset fra Lunde. (S. 11).

Vævespjæld: På et vævespjæld vævede man smalle bånd. Spjældene var ofte rigt udsmykkede med udskæringer. (S. 11).

Wagonette: Hestevogn til personbefordring med kuskese og to sidebænke. (S. 12).

Æbleskivepande: I gamle dage lagde man et stykke æble ind i dejen - deraf navnet. Panderne kunne have forskellige faconer. (S. 3 og 15).

Ølpotte: Ølpotte af ler med låg. Man drak på skift af den samme ølpotte. Låget havde til formål at holde fluerne væk fra øllet. (S. 9).

Øltragt: Stor tragt, som blev sat i tødens spunshul ved påfyldning af

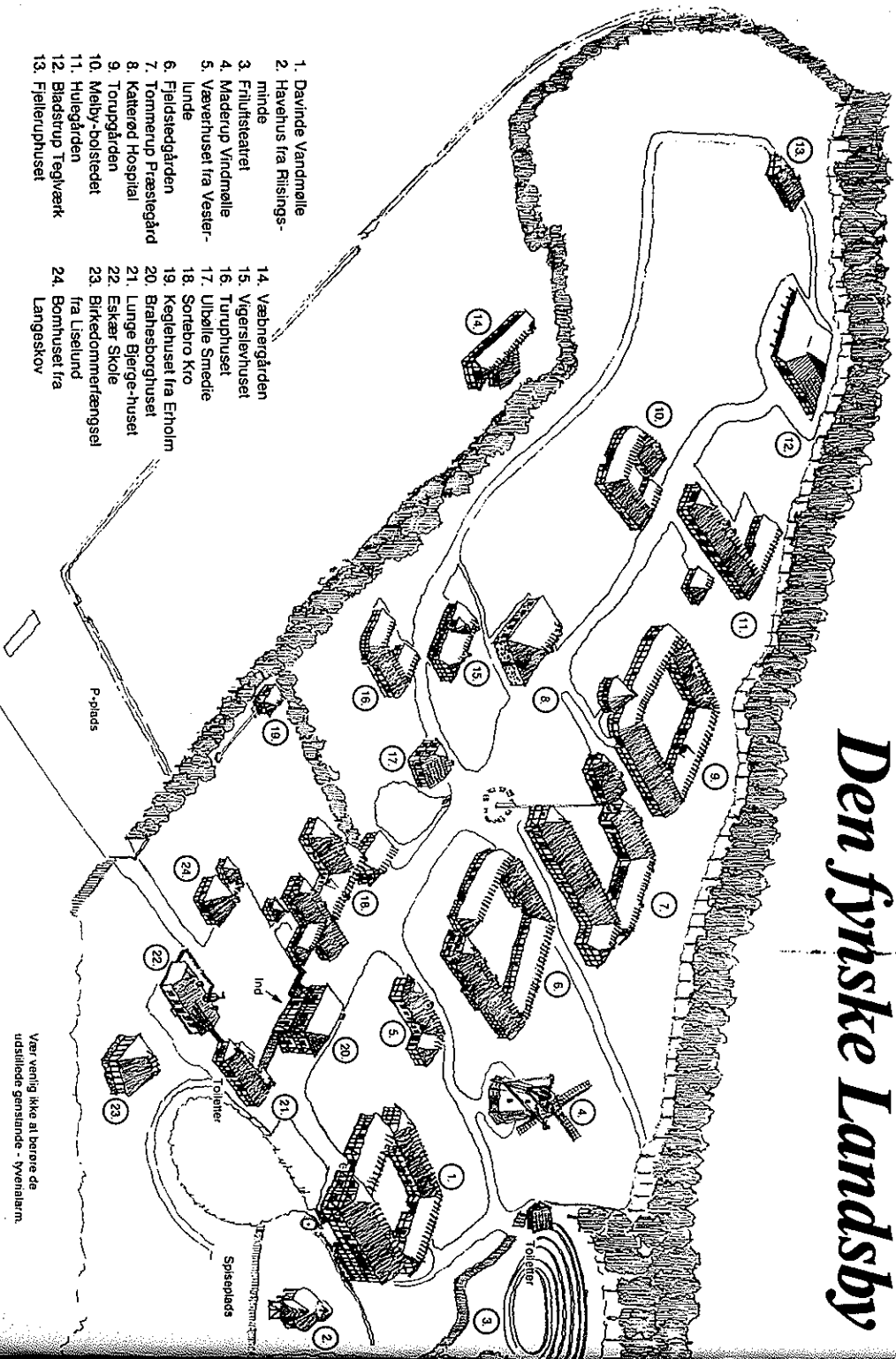
tønden. (S. 9).

Øltønde: Tønde til opbevaring af øl. Tønden havde midt på et hul til påfyldning - spunshullet - og i bunden et hul til aftapning - taphullet. I øvrigt skulle øllet lagres ved en konstant og lav temperatur, og derfor fandtes der også på større gårde et særligt ølkammer, som f.eks. i Fjelstedgården. (S. 9).

Åg: Redskab til at lægge over skuldrene. I hver ende var der en kæde eller et stykke reb med krog til at hænge spande i. (S. 9).

Den fynske Landsby

1. Davinde Vandmølle
2. Haverhus fra Rislingsmønde
3. Friluftsteatret
4. Maderup Vindmølle
5. Væverhuset fra Vesterlund
6. Fjeldstedgården
7. Tommerup Præstegård
8. Katterød Hospital
9. Tompegården
10. Mølby-boistedet
11. Hulbegården
12. Bladstrup Teglværk
13. Fjelleruphuset
14. Væbnergården
15. Vigerslevhuset
16. Turuphuset
17. Ulbølle Smedie
18. Sorøbro Kro
19. Kæglehuset fra Eiholm
20. Bråhesborghuset
21. Lunge Bjerg-huset
22. Eskær Skole
23. Birkedommerfrængsel fra Liselund
24. Bomtuset fra Langskov



P-plads

Ind

Toileter

Søstedsplads

Vær venlig ikke at berøre de udsiliede genstande - Iyvenialern.